

**СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «МІЖКУЛЬТУРНА»
І «МУЛЬТИКУЛЬТУРНА» КОМУНІКАЦІЯ У НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛАХ**

Процеси глобалізації, відкриття кордонів, розширення міжнародних зв'язків, демократизація суспільства, сучасні засоби комунікації, відкритість та доступність останніх досягнень світової культури – все це, сприяє процесу зближення людей, робить світ досить тісним, що сприяє співпраці та взаємодії країн, народів і культур. Таким чином, поняття міжкультурної комунікації стає невід'ємною частиною сучасного світу.

Міжкультурна комунікація як наука почала активно розвиватися з 80-х років минулого століття. Вагомий вклад у вивчення даного поняття зробив американський новатор Едвард Холл (Edward Hall) представник і зачинатель Інституту служби закордоном (Foreign Service Institute), який у дослідженні «Культура як комунікація» уперше використав термін «міжкультурна комунікація», що буквально означало специфіку відносин між людьми різних культур.

Нині з'являється все більше робіт, присвячених складній і багатоаспектній природі міжкультурної комунікації: вітчизняних дослідників (С. Абрамович, Ф. Бацевич, В. Євтух, Н. Костенко, А. Ручка, Ю. Саєнко, Л. Скокова, В. Степаненко, М. Шульга, Р. Шульга), а також зарубіжних вчених (Є. Верещагін, В. Воробйов, Й. Гердер, Й. Гоффман, Т. Грушевицька, К. Дойч, І. Ігнатова, В. Костомаров, Г. Ласвелл, О. Леонтович, М. Орб, О. Садохін, Ф. Стрідбек, Е. Стюарт, С. Тер-Мінасова, Дж. Трагер, Ф. Тромпенаарс, І. Халеєва, Е. Холл).

Огляд вітчизняної і зарубіжної літератури показав, що поняття міжкультурної комунікації викликає дискусії у науковій літературі як серед теоретиків, так і практиків. У наукових розвідках на ряду з поняттям «міжкультурна комунікація» актуалізуються поняття «мультикультурна комунікація». З огляду на потребу деталізації тверджень, вважаємо за необхідне виокремити близькі за значенням поняття – «міжкультурна» та «мультикультурна» комунікація.

Так, Є. Верещагін і В. Костомаров у праці «Мова і культура» характеризують поняття «міжкультурна комунікація» як «адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належать до різних національних культур» [3].

За визначенням професора з питань дослідження людської комунікації у Каліфорнійському державному університеті С. Тінг-Туми (Stella Ting-Toomey) поняття «intercultural communication is used to refer to the communication process between members of different cultural communities» – «міжкультурна комунікація використовується для позначення процесу комунікації між членами різних культурних спільнот» [22]. Крім того, вчена зауважує, що даний термін включає також «group membership factors such as beliefs, values, norms, and interaction scripts» – «групову взаємодію таких факторів, як вірування, цінності, норми та сценарії їх взаємодії».

У праці «Вступ до теорії міжкультурної комунікації» дослідник О. Садохін розглядає поняття «міжкультурна комунікація» як особливу

форму спілкування представників двох чи більше різних культур чи культурних співтовариств у ході обміном інформацією та культурними цінностями [11]. Автор зауважує, що дане поняття включає в себе комунікацію між культурами, расами, етнічними групами, релігіями та між субкультурами в середині великих культур.

Дослідник Ф. Бацевич у словнику «Термінів міжкультурної комунікації» формулює декілька визначень даного поняття, з одного боку «міжкультурна комунікація» – це «процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, як правило, послуговуються різними ідіоетнічними мовами, мають різну комунікативну компетенцію», з іншого «увесь спектр можливих типів спілкування, який відбувається за межами можливих соціальних груп (дискурсивних систем), починаючи від груп, представники яких є носіями різних культур, до комунікації між чоловіками і жінками або колегами різного віку тощо» [1].

Як показав теоретичний аналіз О. Дігіної, міжкультурна комунікація – це складне багатогранне явище міжособистісної взаємодії представників різних мовних культур, які включають у себе ціннісно-орієнтований, культурно-комунікативний, особистісний компоненти, що передбачають культурно-комунікативну компетентність, направлену на взаємодію, емпатійність, рефлексивність, комунікативність і толерантність партнерів [4].

О. Чекур наголошує на важливості дослідження поняття «міжкультурної комунікації» як педагогічного феномену, який сприяє створенню міжкультурного вектору навчання, орієнтований на діалог суб'єктів педагогічного спілкування у відповідності до норм культури мови, що вивчається, а відтак, впливає на трансформацію змісту і форм організацію навчального процесу [16].

Поряд з поняттям «міжкультурна комунікація» у науковому просторі з'являється поняття «мультикультурна комунікація».

На думку П. Степанова, в сучасному суспільстві, де першорядне значення надається особистості, її інтересам, правам, можливості вільного вибору, важливою постає відкритість культури будь-якої соціальної групи для взаємодії з іншими культурами [14]. Таким чином, відбувається їх змішання, взаємозбагачення, взаємопроникнення, що, за твердженням П. Степанова, і називається мультикультурою.

Так, О. Садохін вважає, що поняття «мультикультура» пов'язане з співіснуванням і взаємодією в межах одного суспільства різноманітних, рівноправних і рівноцінних культур, враховуючи присутність позитивного, доброзичливого ставлення до усього різноманіття культур у межах даного суспільства [11].

Згідно визначення професора П. Гуревича «мультикультура» характеризується єдністю, рівноцінним співіснуванням національного та світового у культурі, взаємопроникнення (але не поглинання) культур.

Дослідник Дж. Бенкс у праці «Мультикультурна освіта: цілі і виміри» визначає мультикультуру як поняття, що відображає існування у суспільстві різних культур (расових, етнічних) та соціальних

груп [2, с. 15-19]. Учений наголошує, що для всього різноманіття груп та їх культур створюються рівні умови існування.

Учений В. Зінченко у праці «Міжкультурна комунікація. Від системного підходу до синергетичної парадигми» зауважив, що термін «мультикультурна комунікація» підкреслює думку про різноманіття та взаємодію культур, що вступають у діалог [6].

О. Шпак стверджує, що дане поняття обов'язково має бути обумовлене взаємодією партнерів різних національних культур, у ході якої, у відповідності до визначених норм, відбувається обмін інформацією, образами свідомості, зразками культури, діяльності і досягається взаєморозуміння [18].

Професор Марк Орб (Mark Orbe) представник наукової школи комунікації Університету Західного Мічигану представив на конференції «Комунікація у XXI столітті: основи дослідження; розширення ідеології» у місті Брисбен, Австралія (2007) п'ять практичних засад для аналізу поняття «мультикультурної комунікації»: «adopt an inclusive approach of culture, negotiate similarities and differences, promote an understanding based on the concept of intersectionality, acknowledge the dynamics of power at micro- and macro-levels, and recognize intercultural communication tensions as natural and productive» – «прийняти всеосяжний/неподільний підхід до поняття культура; опрацювати питання подібності та відмінності культур; сприяти розумінню, що базується на концепції інтерсекціональності (термін буквально означає дослідження перетину різних форм або систем гноблення, домінування або дискримінації); визнати динаміку на мікро- і макро- рівнях, а також усвідомити природні суперечності, а також ті, що виявились у процесі міжкультурної комунікації» [21, с. 9].

Зважаючи на викладене вище, характеризуємо поняття «мультикультурна комунікація» як таке, що об'єднує всі унікальні особливості культур і служить встановленню продуктивного діалогу між народами. Її функціонування спрямоване на досягнення взаєморозуміння, встановлення взаємовідносин, взаємопізнання і зближення різних культурних спільнот.

Таким чином, постає необхідність акцентувати увагу на толерантності, що являється запорукою ефективності «мультикультурної комунікації». Поняття толерантність (лат. *tolerantia* – терпіння) у європейських мовах пов'язане з терпимістю, поблажливим ставленням до кого-небудь чи чого-небудь [13]. Відтак, принцип толерантності у процесі мультикультурного спілкування стає основоположним, адже передбачає досягнення взаємної згоди, що проявляється у всій площині взаємодії культур.

Для визначення поняття «міжкультурна» та «мультикультурна» комунікація проаналізована теоретична та історична літератури дозволили вважати данні твердження синонімічними з відтінками значень, так як їх деякі ознаки не співпадають. Поняття «мультикультурна», більш ширше за своїм значенням, ніж поняття «міжкультурна», головним чином, присутністю ознак взаємодії, діалогічності культур. Мультикультурна комунікація виступає як інструментарій, за допомогою, якого забезпечується рівноправна взаємодія представників різних культур, з урахуванням їх самобутності і своєрідності, що у результаті сприяє

ефективному розвитку культури народів, спрямовує рух кожної до загальнолюдського визнання.

Отже, мультикультурна комунікація – це своєрідне джерело збагачення національних культур, що зумовлює важливість питання культурного діалогу, в якому любов до рідної культури, традицій та рідної мови поєднується з толерантним, терпимим і шанобливим ставленням до інших мов і культур. Мультикультурна комунікація являється інтегрованим поняттям, що стає джерелом взаємодії та взаємовідносини особистості з представниками різних культур, а відтак являється вагомим важелем відповідно до сучасних процесів глобалізації та інтеграції.

Використані джерела:

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К. : Довіра, 2007. – 205 с.
2. Бэнкс Дж. Мультикультурное образование: цели и измерения / Дж. Бенкс. // Новые ценности образования и мульти- культурная среда школ. – М., 1996. – Вып. 4. – С. 15-19.
3. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М., 1990. – С. 26.
4. Дигина О. Л. Формирование межкультурной коммуникации студентов гуманитарных вузов: на примере изучения иностранного языка: Дис. кан. педагог. наук / О. Л. Дигина. – 2005. – С. 21-145.
5. Еремеев А. Ф. Первобытная культура: происхождение, особенности, структура / А. Ф. Еремеев. – Саранск, 1996. – 140 с.
6. Зинченко В. Г. Межкультурная коммуникация. От системного подхода к синергетической парадигме: учеб. пособие / В. Г. Зинченко, В. Г. Зусман, З. И. Кирнозе. – М.: Флинта: Наука, 2007. – 224 с.
7. Иванова С. Ю. Мультикультурализм: идеология и политика социальной и этнокультурной стабильности полиэтнических обществ // Этнические конфликты: теория, экспертиза, технологии разрешения : материал Всерос. науч.-электронной конф. с междунар. участием. – Ставрополь, 2001. – С. 127–134.
8. Крылова Н. Б. Введение в круг культурологических проблем образования / Н. Б. Крылова. // Новые ценности образования и мультикультурная среда школ. – М., 1996. – Вып. 4. – С. 132–152.
9. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов [2-е изд., доп.] / Крысин Л. П. – М., 2000. – С. 8-56.
10. Куропятник А. И. Мультикультурализм: проблемы социальной стабильности полиэтнических сообществ / А. И. Куропятник. – СПб., 2000. – 210 с.
11. Садохин А. П. Введение в теорию межкультурной коммуникации / А. П. Садохин. – М. : высш. шк., 2005. – 310 с.
12. Свойкина Л. Ф. Педагогические условия формирования межкультурной коммуникации у иностранных студентов-филологов: Дис. кан. педагог. Наук : 13. 00. 08 / Л. Ф. Свойкина. – 2005. – С. 17-139.
13. Современный словарь иностранных слов – М., 1993. – 610 с.
14. Степанов П. У нации своя душа, свое духовное начало: цикл уроков в старших классах / П. Степанов. // Учительская газ. –2001. – № 35. – 28 августа.

15. Халеева И. И. Тендер в теории и практике обучения межъязыковой коммуникации / И. И. Халеева. // Доклады Первой Международной конференции «Гендер: язык, культура, коммуникация». – Москва, 2001. – С. 7-8.

16. Чекун О. А. Педагогические условия подготовки студентов к межкультурной коммуникации (на примере неязыковых вузов): Дис. канд. пед. Наук : 10.00.01. / О. А. Чекун. – М., 2007. – 269 с.

17. Шпак Е. В. Формирование межкультурной коммуникации студентов туристского вуза: Дис. кан. педагог. наук: 13.00.01 / Е. В. Шпак. – 2010. – С. 24-171.

18. Шпак Е. В. Методики изучения аспектов межкультурной коммуникации / Е. В. Шпак. – Коломна, 2008. – 36 с.

19. Hall E. Beyond Culture. Garden City, N. Y.:- Anchor Press 1976. 256 p.

20. Hall E. T. The Silent Language / E. T. Hall. – New York: Anchor Press Garden City, 1995. – 240 p.

21. Orbe. M. In order to get something you've never had, you have to do something you've never done» Multicultural vision for dialogic communication for the 21th century»// WCA: Communication in the 21st Century: Exploring Roots; Expanding Visions: WCA 2007 Conference. – Brisbane, July 2007. – P. 20.

22. Ting-Toomey, Stella. Communicating Across Cultures. – New York: The Guilford P, 1999. – P. 7-19